Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

O‘ZBEKISTON XALQ ARTISTI TAVAKKAL QODIROV IJODIY FAOLIYATINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI

Nurmuxamedjonov Axmadjon Maxmudovich
Farg‘ona davlat universiteti
Vokal va cholg‘u ijrochiligi kafedrasi dotsenti
E-mail: ahmadjonnurmuhammedjonov@gmail.com
Tel.: +998 99 323 65 65
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20185156

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekiston xalq artisti Tavakkal Qodirov ijodiy faoliyatining o‘zbek milliy musiqa san’ati, xususan, qo‘shiqchilik maktabi rivojidagi o‘rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada san’atkor ijrosiga xos bo‘lgan an’anaviylik, milliy ruh, sahnaviy ifoda, intonatsion barqarorlik hamda emotsional-obrazli talqin xususiyatlari yoritilgan. Tavakkal Qodirovning ijodiy merosi o‘zbek xalq qo‘shiqchiligi, milliy ijrochilik madaniyati va yosh avlod estetik tarbiyasiga ta’siri nuqtayi nazaridan baholanadi. Shuningdek, maqolada san’atkor ijrosining ma’naviy-ma’rifiy, ijtimoiy-tarbiyaviy va madaniy ahamiyati ochib berilib, uning ijodiy faoliyati an’ana va zamonaviylik uyg‘unligini namoyon etuvchi muhim badiiy hodisa sifatida talqin etiladi.

Tayanch iboralar: interpretatsion uslub, intonatsion barqarorlik, emotsional-obrazli ifoda, sahnaviy talqin, milliy ijrochilik maktabi, estetik tarbiya, ijtimoiy-tarbiyaviy ahamiyat.

KIRISH.

O‘zbek milliy musiqa san’ati xalqimizning boy ma’naviy merosi, estetik tafakkuri, tarixiy xotirasi va badiiy didini o‘zida mujassam etgan noyob madaniy hodisalardan biridir. Asrlar davomida shakllangan ijrochilik an’analari xalq og‘zaki ijodi, maqom san’ati, mumtoz kuy-qo‘shiqlar hamda sahnaviy ijro madaniyati bilan uzviy bog‘liq holda rivojlanib kelgan. Shu bois milliy musiqa san’ati namoyandalarining ijodini ilmiy-nazariy jihatdan o‘rganish nafaqat musiqashunoslik, balki madaniyatshunoslik, san’atshunoslik va pedagogika fanlari uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘zbek qo‘shiqchilik san’atida o‘ziga xos ijro maktabini yaratgan san’atkorlardan biri O‘zbekiston xalq artisti Tavakkal Qodirovdir. Uning ijodiy faoliyati milliy musiqa ijrochiligining an’anaviy asoslari va zamonaviy sahnaviy talqin imkoniyatlarini uyg‘unlashtirganligi bilan alohida e’tiborga loyiq. San’atkor ijrosida xalqona ohang, milliy ruh, samimiy kechinma, badiiy obraz va sahnaviy madaniyat o‘zaro uyg‘un holda namoyon bo‘ladi. Tavakkal Qodirov ijodini tadqiq etish orqali o‘zbek milliy ijrochilik maktabining rivojlanish bosqichlari, ijro uslubidagi o‘ziga xosliklar, xalq qo‘shiqchiligi an’analarining zamonaviy talqini hamda musiqa san’atining tarbiyaviy imkoniyatlarini chuqurroq anglash mumkin. Professor Islom Akbarov ta’kidlaganidek, “musiqa ijrochiligi — bu faqat ovoz yoki texnika emas, balki ma’naviy tafakkurning badiiy ifodasidir”. Ushbu fikr Tavakkal Qodirov ijodining mohiyatini anglashda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Tavakkal Qodirovning ijodiy kamoloti, avvalo, milliy madaniy muhit, xalq og‘zaki ijodi, an’anaviy qo‘shiqchilik maktabi va o‘zbek musiqa san’atining boy ijrochilik tajribasi ta’sirida shakllangan. Uning repertuarida xalq qo‘shiqlari, milliy kuylar, sahnaviy asarlar va badiiy-estetik jihatdan mazmunan boy musiqiy namunalar alohida o‘rin egallaydi. San’atkorning ijrosida xalq musiqasiga xos tabiiylik, ohangdorlik, ichki kechinma va ruhiy samimiyat ustuvorlik qiladi. Professor Faxriddin Karomatov o‘z tadqiqotlarida “xalq musiqasi ijrochisi, avvalo, xalq ruhiyatini his eta olishi bilan professional darajaga ko‘tariladi”, deb ta’kidlaydi. Mazkur fikr Tavakkal Qodirov ijodiga to‘liq mos keladi. Chunki uning

ijrosida xalqning ruhiy olami, milliy xarakteri, hayotiy kechinmalari va estetik dunyoqarashi yorqin ifoda topadi. Tavakkal Qodirov qo‘shiqlarni oddiy ijro etmaydi, balki ularni ichki kechinma, obrazli talqin va sahnaviy ifoda orqali tinglovchi qalbiga yetkazadi. Aynan shu jihat uning ijodini oddiy ijrochilik doirasidan olib chiqib, uni alohida badiiy-estetik hodisa darajasiga ko‘taradi.

Musiqashunoslik nuqtayi nazaridan Tavakkal Qodirov ijrosini “an’anaviy-interpretatsion uslub” sifatida baholash mumkin. Ushbu uslub milliy musiqiy an’analarni saqlagan holda, har bir asarni ijrochining shaxsiy badiiy talqini orqali tinglovchiga yetkazish bilan xarakterlanadi.

Birinchidan, san’atkor ijrosida intonatsion barqarorlik yaqqol ko‘zga tashlanadi. U milliy ladlar, xalqona ohanglar va maqom elementlarini tabiiy hamda aniqlik bilan ifodalaydi. Intonatsion barqarorlik ijroning musiqiy yaxlitligini ta’minlab, asarning milliy ruhini saqlab qolishga xizmat qiladi. Bu jihat Tavakkal Qodirov ijrosini ilmiy jihatdan qimmatli manba sifatida baholash imkonini beradi.

Ikkinchidan, uning ijrosida emotsional-obrazli ifoda kuchli namoyon bo‘ladi. Har bir qo‘shiq mazmuni chuqur his qilinadi, undagi ruhiy holat, lirik kechinma yoki dramatik mazmun tinglovchiga ta’sirchan tarzda yetkaziladi. Bu esa ijro jarayonini nafaqat musiqiy, balki estetik kommunikatsiya vositasiga aylantiradi.

Uchinchidan, Tavakkal Qodirov ijrosida sahnaviy interpretatsiya muhim o‘rin tutadi. San’atkorning sahnadagi harakati, ovoz tembri, nutqi, yuz ifodasi va umumiy badiiy tutumi bir butun ijodiy obrazni yuzaga keltiradi. Bu jihatdan uning ijrosi teatr san’ati bilan ham yaqin aloqadorlik kasb etadi. Konstantin Stanislavskiyning “san’atkor sahnada ijro qilmasligi, balki yashashi kerak” degan nazariy qarashi Tavakkal Qodirov ijrosiga ham tatbiq etilishi mumkin. Chunki san’atkor sahnada obrazni tashqi shaklda emas, balki ichki ruhiy holat orqali gavdalantiradi.

Tavakkal Qodirovning milliy madaniyatdagi o‘rnini bir necha asosiy yo‘nalishda baholash mumkin. Avvalo, u xalq musiqasi namunalarini saqlash va keyingi avlodlarga yetkazishda muhim xizmat qilgan san’atkor sifatida qadrlanadi. Uning ijrosida xalq qo‘shiqlarining tabiiy ohangi, milliy ruhi va badiiy mazmuni asrab qolingan. Bu esa milliy musiqiy merosning uzluksizligini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, Tavakkal Qodirov o‘z ijrochilik maktabini shakllantirgan san’atkorlardan biridir. Uning ijro uslubi ko‘plab yosh xonandalar uchun amaliy namuna bo‘lib xizmat qiladi. Ayniqsa, qo‘shiq mazmunini his etish, so‘z va ohang uyg‘unligini saqlash, sahnada tabiiylikka erishish, tinglovchi bilan ruhiy muloqot o‘rnatish kabi jihatlar yosh ijrochilar uchun muhim ijodiy saboqdir.

Uchinchidan, uning ijodi milliy qadriyatlar va ma’naviy mezonlarni targ‘ib etish vositasi sifatida ham katta ahamiyatga ega. Musiqa inson ruhiyatini tarbiyalovchi qudratli vositadir. Tavakkal Qodirov ijodi ana shu nazariy g‘oyaning amaliy ifodasi sifatida namoyon bo‘ladi. Uning ijrosidagi samimiyat, milliy g‘urur, estetik did va ma’naviy teranlik tinglovchida go‘zallikni his etish, milliy san’atga hurmat va madaniy merosga daxldorlik tuyg‘usini shakllantiradi.

Bugungi globallashuv sharoitida milliy madaniyatni asrab-avaylash, yosh avlod ongida milliy o‘zlikni anglash va estetik immunitetni shakllantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ommaviy madaniyat ta’siri kuchayib borayotgan bir davrda Tavakkal Qodirov kabi san’atkorlarning ijodiy merosi yosh avlod uchun muhim tarbiyaviy manba bo‘lib xizmat qiladi.

San’atkor ijodi orqali yoshlar milliy qo‘shiqchilik an’analari, xalqona ohang, sahnaviy madaniyat va ijrochilik odobi bilan yaqindan tanishadi. Bu esa ularda estetik did, ijodiy tafakkur, milliy qadriyatlarga hurmat va ma’naviy barqarorlikni shakllantirishga yordam beradi. Tavakkal Qodirov ijodining ijtimoiy-tarbiyaviy ahamiyati quyidagilarda ko‘rinadi:

birinchidan, u milliy identifikatsiyani mustahkamlashga xizmat qiladi;

ikkinchidan, yosh avlodda estetik did va badiiy tafakkurni rivojlantiradi;
uchinchidan, milliy musiqa san'atiga hurmat ruhini shakllantiradi;
to'rtinchidan, ommaviy madaniyatning yuzaki ta'siriga qarshi ma'naviy immunitet hosil qiladi;
beshinchidan, san'at orqali tarbiya berishning samarali imkoniyatlarini namoyon etadi. Shu nuqtayi nazardan, Tavakkal Qodirov ijodi nafaqat musiqiy-badiiy, balki ijtimoiy-pedagogik va ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatga ham egadir.

Ilmiy-nazariy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston xalq artisti Tavakkal Qodirov ijodi o'zbek milliy musiqa ijrochiligining muhim bosqichlaridan birini ifodalaydi. Uning ijrochilik uslubi an'anaviylik va zamonaviylik, xalqona ruh va sahnaviy talqin, intonatsion aniqlik va emotsional-obrazli ifoda uyg'unligiga asoslangan. Tavakkal Qodirov ijodi milliy madaniyatni saqlash, rivojlantirish va yosh avlodga yetkazishda muhim o'rin tutadi. Uning ijro maktabi o'zbek qo'shiqchilik san'atida badiiy-estetik mezon, ma'naviy tarbiya vositasi va ijrochilik mahorati namunasi sifatida e'tirof etiladi. Shuningdek, san'atkor ijodini musiqashunoslik, madaniyatshunoslik va san'at pedagogikasi nuqtayi nazaridan yanada chuqur tadqiq etish muhim ilmiy ahamiyatga ega. Chunki Tavakkal Qodirov ijodiy merosi milliy musiqa san'atining tarixiy taraqqiyoti, ijrochilik an'analari va estetik tarbiya imkoniyatlarini o'rganishda boy nazariy va amaliy manba bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karomatov F. O'zbek xalq musiqa merosi. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1978.
2. Akbarov I. Musiqa nazariyasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 1985.
3. Fitrat Abdurauf. O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi. – Toshkent: Fan, 1993.
4. Rajabiy Yunus. O'zbek maqomlari. – Toshkent: Badiiy adabiyot, 1976.
5. Stanislavskiy Konstantin. Aktyorning o'z ustida ishlashi. – Moskva: Iskusstvo, 1989.
6. Meyerhold Vsevolod. Teatr va aktyorlik san'ati haqida maqolalar. –Moskva, 1990.
7. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002.